

MÁTYÁS-FELIRATOS KŐ PESTRŐL

(ELŐZETES JELENTÉS)

Az V. ker. Egyetem utca 14. sz. alatti OTP öröklakás építkezés 1959—1960. évi alapozási munkálatainak társadalmi munkában végzett állandó ellenőrzése során az 1959. évi december hó elején feliratos kőlap-töredék került elő.¹ A 81 cm hosszú, 47,5 cm magas és 12 cm vastag Esztergom vidéki vörös kemény mészkő, általában márványnak nevezett kőlapon XV. századi antikva betűkkel szépen vésett MATH. . . , alatta HOS < M. . . , felirat volt. A kőlapot felszállítva a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztályának kőtárába² és összehasonlítva az ott levő, az irodalomból³ már ismert PRINCEPS, alatta POSTES⁴ és az UM, alatta ERE⁵ feliratú, azonos anyagból készült kőlapokkal,⁶ minden kétséget kizárólag megállapítottuk, hogy azokkal összefüggő, egységes épületfelirat része. A

MATH. UM < PRINCEPS
HOS < M. ERE < POSTES

feliratot — eltérően a már régebben ismert két utolsó kőlap-darab összeállításával megkísérelt kiegészítéstől⁷ — a Budapesti Történeti Múzeum középkori szakértői és az Országos Levéltár epigráfusai

MATH(IAS < HUNGAROR)UM < PRINCEPS
HOS < M(ANDAVIT < ERIG)ERE < POSTES

felíratra javasolták kiegészíteni.

A kiegészítés kérdését függőben tartva, kutatásaink során megállapítottuk, hogy egy már ismert MATHIAS R. feliratú vörösmészkő talpazat⁸ lelőhelye és betűtípusa is azonos a fent említett három kőlapéval. Így tehát mind a négy feliratos kőtöredék (1. kép) Mátyás király pesti építkezésével függ össze, és nem — mint ahogy régi kutatóink vélték — a budai várpalotából került Pestre.

A lelőhely területe középkori helyrajzának lehető tisztázása, a feliratos kőlapokkal egy helyről előkerült ornamentális faragványoknak, valamint esetleg az ugyanott előkerült kincseletnek⁹ ezekkel való összefüggése, ezenkívül az esetleg lehetséges rekonstrukció,¹⁰ és Mátyás király pesti palotájának, vadaskertjének és a középkori pesti ferences kolostornak kérdése még oly sok és kiterjedt kutatást igényel, hogy az idő rövidsége miatt kénytelenek vagyunk a részletesebb ismertetést későbbre elhalasztani.

1. kép. A Mátyás-feliratos töredékek

JEGYZETEK

¹ Felvonulási épület alapozásánál az Egyetem utca 12. sz. alatti Vízművek-épületnek K-i falától kb. 30 cm-re, az OTP telek határától kb. 3 m-re, a Reáltanoda utca 5. sz. ház telkén, kb. 1,20 cm mélységben szennyvízlevezető csatorna fedőlapjául szolgált. Ide a kő 1952-ben az elpusztult Jeszenovszky-kúria alapfalából kibontva került.

² Lt. sz.: 1960/10.

³ *Rupp J.*, Buda-Pest környékének helyrajzi története. Pest 1868, 247. — *Rómer F.*, A régi Pest. Bp. 1873, 70. — *Salamon F.*, Budapest története. III. köt. Bp. 1885, 324.

⁴ A kő a pesti ferencesek kolostorának a később Egyetemi Könyvtár célját szolgáló része bejáratába volt befalazva. Az épület lebontásakor az Egyetem 1874. január 12-én a Magyar Nemzeti Múzeumnak, majd a Múzeum 1939. október 8-án a Budapesti Történeti Múzeumnak adta át. Lt. sz.: 621.

⁵ A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában volt. Lelőhelyét és a megtalálás időpontját egyelőre nem

sikerült megállapítani. 1939. október 8-án a Múzeum a Budapesti Történeti Múzeumnak adta át. Lt. sz.: 622.

⁶ A betűk nagysága, formája, elhelyezésük ritmusa és a véset mélysége teljesen azonos. Teljesen azonos a bemélyített tükör nagysága, mélysége és a sima, ferde lemezkeret profilja is.

⁷ *Salamon i. m.*

⁸ Jankovich Miklósnak a Történeti Múzeum Középkori Osztályán levő katalógusa, 2. old. 21. sz.: „Basis marmorea . . . , quae super porta horti Eiusdem Pestini eo loco, quo nunc claustrum Franciscanorum est, siti extitit . . .” 1939. október 8-án átadva a Budapesti Történeti Múzeumnak. Lt. sz.: 620.

⁹ *Vattai E.*, Budapesti ezüst lelet a XV—XVI. századból. Bud. Rég. XVI. köt. Bp. 1955, 207—219.

¹⁰ Első rekonstrukciós kísérlet Lux Kálmántól: Budapest műemlékei. Szerk. Lechner Jenő. Bp. [1924], 98.

A BUDAI ÉS PESTI VONATKOZÁSÚ
RENEZSÁNSZ EMLÉKÉRMEK

Az itáliai reneszánsz televény talajából a XV. század folyamán új művészeti ág terebélyesedett ki, amely Pisanello személyében nemcsak a kezdeményezőt, hanem egyben e műfaj legtehetségesebb művelőjét is meglegelte. Ez az új műfaj az éremművészet, amely bár stílusában a festészetből fejlődött ki, de a létrehozott műtárgyak anyaga és technikai kivitele következtében végeredményben mégis a szobrászat egyik megnyilvánulási formájává vált. Ez az új műfaj rövidesen rendkívül népszerű lett. Művelőit a kisebb-nagyobb olasz fejedelmi, hercegi stb. udvarok erőteljesen felkarolták, foglalkoztatták, és az egykorú olasz politikai és szellemi életnek alig akadt olyan ismert személyisége, aki emlékérmén megörökítést ne nyert volna. Az új művészet természetesen hamarosan Itálián túl is virágzásba szökkent, eleinte főként olasz éremművészek közvetítése révén. Az Alpokon túl különösen a német terület mutatkozott igen fogékornak az új műfaj felkarolásában. A két terület éremtermelése azonban lényeges különbséget árul el. Az olasz érmekek mindvégig megőrizték a maguk udvari jellegét. A hátlapi szimbolikus éremképek rendszerint az előlapi arcképeken ábrázolt személyek ünneplését és magasztalását jelképezik, a német érmekek viszont tipikus polgári jellegű műtárgyak, amelyekben a hátlapi éremkép többnyire az ábrázolt személy címerét tünteti fel, vagy egyáltalán nem is szerepel hátlap.

Magyarország földrajzilag e két kultúrterület között terülvén el, nem maradhatott sokáig mentes az új műfaj behatolásától, és valóban: már a XV. század második felében feltűnnek előbb az olasz, majd később a német eredetű magyar vonatkozású emlékérmek. Természetesen a királyi udvar igényelt elsősorban emlékérmeket, és I. Mátyás közismert „Marti Fautori” feliratú érme — Bertoldo di Giovanni olasz éremművész valószínű műve — tekinthető az első magyar vonatkozású emlékérmeknek.

A következő ismertetésben azokat az emlékérmeket kívánjuk összeállítani, amelyek határozott budai vonatkozást árulnak el, tehát becses művészeti és művelődéstörténeti illusztratív anyagot nyújtanak Buda, illetve Pest történetéhez a XV—XVI. század fordulójáról. Természetesen az első kérdés az, hogy mit értsünk budai vonatkozásón. Az ilyen fogalom tetszés szerint tágítható vagy szűkíthető a különböző szempontok figyelembevételével. Tapasztalatok szerint hasonló esetekben a keretek bővítése az anyag fellazulását vonja maga után, és a tágabb vonatkozású, tehát a kitűzött cél szempontjából kevésbé jelentős anyag tömegével elnyomja a lényeges, vagyis a közvetlen vonatkozású példányok kellő érvényesülését.

Ezen elgondolásból kiindulva felvettük a sorozatba mindenekelőtt azokat az érmekeket, amelyeknek a felirata vagy éremképe közvetlen budai vonatkozást árul el (ilyen kevés van), majd azokat, amelyek budai, illetve pesti eredetű vagy Budán élt, illetve Buda történetében szerepet játszott személyeket ábrázolnak. Ezek szervesen beleilleszkednek a budai vonatkozású emlékérmekanyagba. Nem vettük fel viszont az uralkodók személyére vonatkozó általános jellegű emlékérmeket, mert — noha a királyi udvar Budán volt — ezek az érmekek a budai lokális jelentőségen felülemelkedő emléktárgyak, amelyek az egész ország uralkodóinak és nem csupán a budai udvar gazdáinak tiszteletére vagy emlékezetére készültek.

Az így körülhatárolt éremanyagot nagy általánosságban három csoportra lehet osztani készítő mestereik nemzeti hovatartozása szerint, és így végeredményben olasz, német és hazai eredetű példányokról lehet beszélni.

I. OLASZ ÉRMEK

A Mátyás udvarában kivirágzott humanista kultúra erős vonzást gyakorolt azokra az olasz humanistákra, akik előszeretettel keresték fel a mecénás hajlamú uralkodók udvarait. Így alakult ki Budán is a Mátyás pártfogását élvező humanista kör, amelynek szereplői közül néhánynak az emlékét őrzi emlékérem.

E humanisták közül a legismertebb talán *Galeotto Marzio* személye. Az umbriai (Narni) származású híres költő, bölcsész és asztrológus (1427 körül — 1494) Janus Pannonius hívására jött először 1461-ben Magyarországra, majd 1468 és 1471 között Mátyás udvarában tartózkodott, és abból a körülményből, hogy egyik műve címlapján magát mint „praefectus Bibliothecae Budensis” említi,¹ valószínű, hogy a Corvina kiépítésében jelentős szerepe volt. 1479 körül még egyszer visszatért Magyarországra.

Emlékét egy kisebb és egy nagyobb emlékérem őrzi. Mindkettőn balrafordult mellképe tűnik fel, de a kisebbik érmen babérkoszorús fejfel (1—2. sz.). A hátlapi éremkép mindkettőn azonos: könyvespolc körirattal övezve. A köriratok klasszikus idézeteket tartalmaznak. A külső körirat Manilius művéből² való, és értelme körülbelül az, hogy „Amely jegyben születünk, aszerint halunk meg, a kezdetben adva van a vég”. A belső körirat pedig Boethius-idézet,³ értelme az, hogy a földön túlemelkedő a csillagokat éri el. Meller Péter e feliratok részletekbe hatoló értelmezése alapján arra a következtetésre jutott, hogy a hátlapi köriratok végső értelme: „A merkuriális azaz könyvbuvár élet herkulési véget azaz égi jutalmat ígér.”⁴

A két előlapi arckép közül a nagyobbik a jellegzetesebb, és ez vált közismertté mint Galeotto tipikus figurája. Naturalista közvetlenséggel idézi elénk a joviális kedélyű, tréfakedvelő, bohém humanistát, amilyennek őt az írott források is emlegetik. A két érem nem egyazon művész műve. Feltétlenül két kéz munkája ismerhető fel rajtuk, noha a kisebbik érem mestere átvette a nagyobbik érem hátlapi éremképét, nyilván mint igen jellemző szimbolikus ábrázolást. A készítő mesterek kiléte azonban ez idő szerint ismeretlen. Megnyugtató módon nem azonosítható egyik korabeli éremművésszel sem. Bode a bolognai éremművész-iskola körébe utalja ezeket, Hill viszont Corpusában a mesterekhez és iskolákhoz nem csatolható bizonytalan érmek közé sorolja őket.⁵ Ez idő szerint valóban nem is határozhatók meg közelebbről. Hasonlóképpen nincs megnyugtató támpont az érmek keletkezési idejének pontos megállapítására nézve sem.

Ugyancsak a Corvina-könyvtárral kapcsolatban tűnik fel Budán *Taddeo Ugoletto* személye is. A parmai származású híres „orator et poeta” tudomást szerezve Mátyásnak sokirányú érdeklődéséről, bemutatatta magát nála, és Mátyás udvarába fogadta. Ő lett Galeotto után a Corvina őre és Corvin János nevelője, de amikor Mátyás 1490-ben elhunyt, hazatért Itáliába. II. Ulászló visszahívta ugyan még az udvarába, de nem lehet tudni, hogy mikor és mennyi ideig tartózkodott ott. Mindenesetre 1494-től Parmában élt és ott is halt meg.⁶

Az emlékét őrző érem előlapján jobbrafordult mellképe látható, a hátlapi éremkép lanton játszó szárnyas putto „Musarum cultor” körirattal, tehát az egész hátlapi ábrázolás az ő irodalmi tevékenységét szimbolizálja (3. sz.). Ennek az érmennek a készítő mestere szintén nem ismeretes. Hill szerint valószínűleg Itáliában (Parmában ?) készült azon időben, amikor Ugoletto Mátyás halála után visszatért hazájába.⁷ Az arckép ugyan ellentétben áll ezen keltezéssel, mert Ugoletto ifjúkori képmását nyújtja, Hill azonban az érmet stílusa alapján keltezi 1490 utáni időre, megtevesztő ábrázolásnak fogva fel a teljesen ifjú mellképet. Egyébként az érmet a Corpusban a mesterekhez és iskolákhoz nem sorolható bizonytalan művek közé helyezi.

A harmadik, Budával kapcsolatba hozható személy, akinek emlékét olasz eredetű emlékérem őrzi, a Budán is tartózkodott híres lantos, *Pietro Bono*. Az ő neve 1452-ben fordul elő első ízben egykorú forrásban, és teljes neve Pietro Bono Bruzelli volt. Az utóbbi névből (Bruzellis, vagy Bruzeris formában is) németalföldi eredetére (Bruxelles) következtetnek. Előbb borbély volt, s ilyen minőségben Borso d'Este (1450—1471) udvarában működött, majd mint lantos (chitarista) lett híres, akit kortársai igen nagyra becsültek.

Budai tartózkodását több adat is bizonyítja. 1486. augusztus 3-án írja Pozsonyból urának Cesare Valentini ferrarai ügynök, hogy a magyar királyi párnak aligha lehetne nagyobb örömet

1. kép. Galeotto Marzio emlékérmé

szerezni, mint ha ide küldenék Messer Pietrót. Úgy látszik, ez meg is történt, mert 1488. május 11-én Beatrix a nővéréhez, Eleonorához levelet intézett Bono családja érdekében, sőt 1488. január 13-án maga Bono írja Bécsből Francesco Gonzaga mantovai őrgrófhhoz, hogy a magyar királyi pár gyönyörűséggel hallgatta játékát.⁸ Bono egyébként 1497-ben hunyt el Ferrarában.

Az érme előlapja jellegzetes reneszánsz viseletben mutatja Bono balrafordult mellképét. A hátlapon a szarkofágon ülő és citerázó putto közérthetően szimbolizálja a híres lantos művészetét. Az 1457-ben készült jelzett érme Giovanni Boldu velencei éremművész műve, aki magát az érmen „pictor”-nak nevezi, bár festészeti művei mai napig nem ismeretesek (4. sz.).

Pietro Bono személyét a régibb irodalom gyakran összezavarta Pietro Bono Avogario ferrarai asztrológus személyével. Miután az utóbbiról is készült emlékérem,⁹ ennek következtében az utóbbi emlékérmét is néha tévesen Pietro Bono Bruzellis nevéhez kapcsolták.

Az említett négy emlékérem olyan három személy emlékét őrzi tehát, akik hosszabb-rövidebb időre nyúló budai tartózkodásukkal hozzájárultak a Mátyás-kori Buda pezsgő szellemi életének elevenebbé tételéhez.

II. NÉMET ÉRMEK

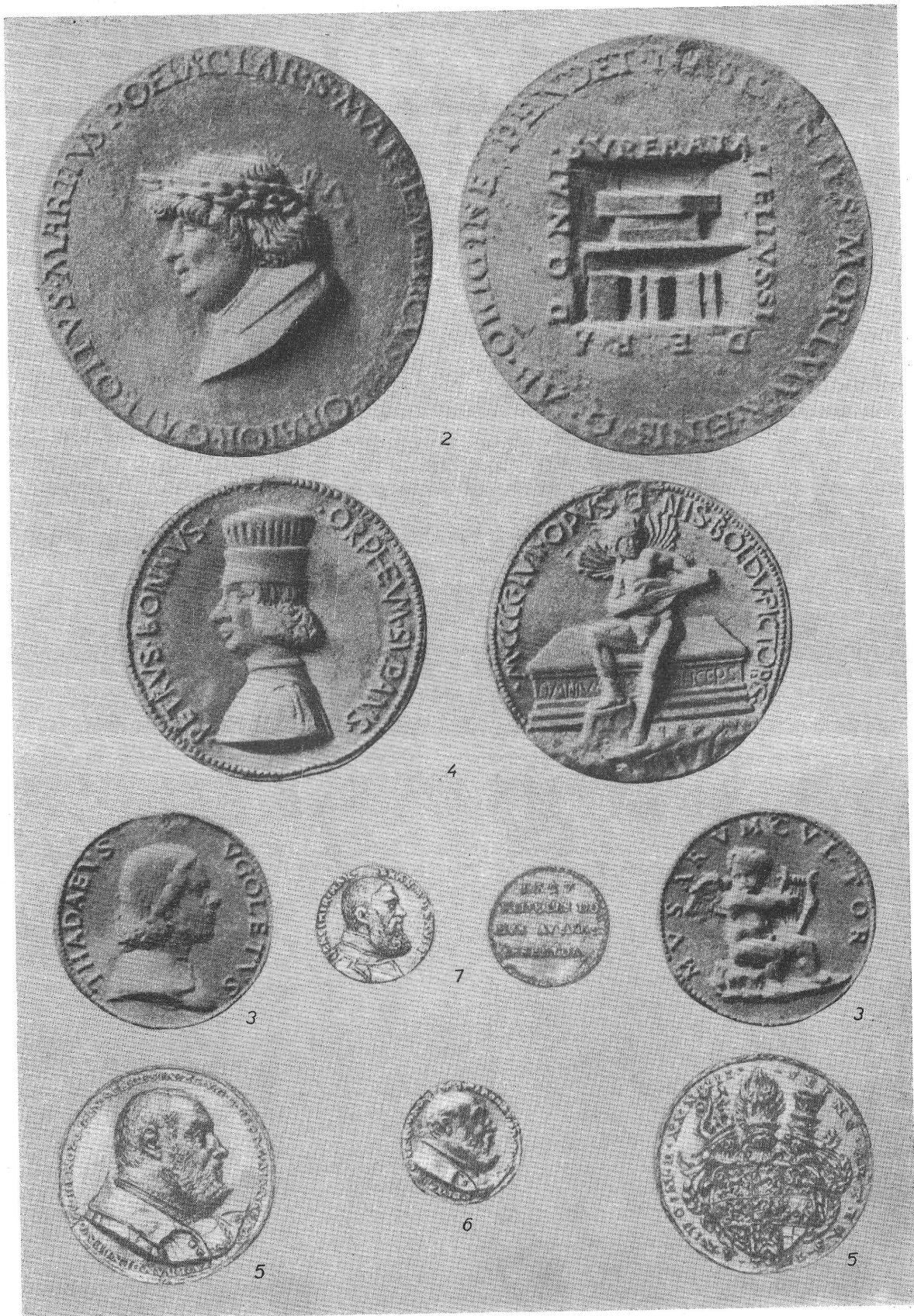
Az udvari életben szerepet játszott humanisták olasz eredetű érmeivel szemben általában is eltérő jellegű a német mesterek által készült érmeiken feltűnő személyek budai szereplése. Ezek ugyanis egy-két kivételtől eltekintve inkább a budai vár történeti eseményeihez kapcsolható egyéniségek, és így lényegileg még hangsúlyozottabb a budai vonatkozásuk is, mint az előbbieké.

Egyik ilyen kivétel *Brandenburgi György* alakja, aki mint II. Lajos nevelője még szintén az udvari élethez tartozó személy volt. Ez a György brandenburg-ansbachi őrgróf a fia volt Friedrich ansbachi őrgrófnak. 1484. március 4. és 1543. december 22. között élt; és miután az anyja, Zsófia, II. Ulászló nővére volt, így került II. Ulászló budai udvarába (1508). Itt 1509 elején Corvin János özvegyét, Frangepán Beatrixot vette feleségül, s ezzel a Hunyadi-ház óriási birtokai jutottak a kezére. A király halálakor (1516. március 13.) többek között őt is fia gyámjai közé jelölte, és ettől kezdve az ifjú király nevelése teljesen az ő kezébe csúszott. A könnyelmű, gyönyörvadász és tékozló őrgróf teljesen a maga képére alakította a kezdetben sok jó tulajdonságot eláruló ifjút, és közvetve egyik fő okozója volt azon udvari szellem kialakulásának, amely végső eredményben a mohácsi katasztrófához vezetett. György őrgróf még a mohácsi csata előtti időben visszatért hazájába, Ansbachba, ahol már 1515 óta megillette őt az őrgrófi méltóság, és hazatérése után a protestantizmus egyik leglelkesebb híve lett.

Mindkét emlékérem, amelyet közlünk, későbbi eredetű, azaz Magyarországból való távozása utáni időben készült. A nagyobbik érme — előlapján az ábrázolt jobbrafordult mellképével, a hátlapján pedig címerképpel — 1534-ben készült és György őrgróftól 50 éves korában ábrázolja (5. sz.). A kisebbik érme csak egy lapú öntvény az őrgróf jobbrafordult mellképével (6. sz.). Mindkettő Mathes Gebel nürnbergi éremművész († 1574. április 22.) műve, aki mint szabad művész dolgozott Nürnbergben és a mintegy 340 db éremből álló munkásságával a legtermékenyebb német éremművésznek tekinthető.

A nagyobbik érmenek ismeretes az a párdarabja is, amely Aemilia szász hercegnőt, György harmadik nejét († 1592) ábrázolja; s némelyek feltételezik, hogy ez a két érme az 1532-ben kötött házasság emlékére készült, de Tentzel elveti ezt a feltevést.¹⁰ Érdekes összefüggésre mutat rá viszont ezen érmeikkel kapcsolatban Habich, aki megemlíti, hogy bizonyos IO monogramista két rézmetszetű képéhez ezek az érmeek szolgáltak mintaképpül.¹¹ Egyébként azonban az érem-mellképek ugyanazon típust árulják el, mint Erhard Schön fametszetű portréi. A György őrgrófról készült arcképes érmeinek tehát keletkezési idejüknel fogva nincs budai kapcsolatuk, de mégis beilleszthetők a budai vonatkozású személyi érme sorába, mert a hosszú ideig Budán tartózkodott György őrgróf arcképét örököltik meg.

Annál szorosabban kapcsolódik egy másik brandenburg-ansbachi őrgrófnak, *Kázmér*nek egy kis emlékérmé Buda történetéhez. Ez a Kázmér, Friedrichnek a fia, 1481-ben született és apja lemondása után, 1515 óta uralkodott előbb fivérével, Johannal együtt, majd egyedül. Buda tör-

2. kép. Budai és pesti vonatkozású reneszánsz emlékérmek

ténetébe az I. Ferdinánd által indított 1527. évi ostrom idején kapcsolódott be. Ez év nyarán indult el Ferdinánd a Zápolya János kezén levő Buda elfoglalására. Ennek a hadjáratnak volt a fővezére Kázmér örgróf. Ferdinánd július 30-án indult el hadaival Bécsből, augusztus 18-án már Buda alatt állott, és augusztus 20-án díszes kísérettel be is vonult Budára, ahol a Boldogasszony templomban Te Deumot tartott. Kíséretében volt Kázmér brandenburgi örgróf is. A király a nyár végét és ez év őszét Budán töltötte, a fővezére, Kázmér örgróf azonban szeptember 21-én Budán elhunyt. Holttestét a Boldogasszony templomban temették el, és György örgróf 1528-ban elkészíttette Bécsben Kázmér címeres pajzsát, amelyet azután a templom főoltára melletti falon helyeztetett el.¹²

Kázmér örgrófról több emlékérem is készült, feltehetőleg azonban csak egy kis éremnek a létrejötte hozható összefüggésbe az örgrófnak Budán bekövetkezett halálával. E kis érem előlapján jobbrafordult mellkép látható, a hátlapon pedig többsoros felirat, és mind a felirat („Fidelis domus Austriae assertor”, vagyis a Habsburg-család hűséges támogatója), mind a vele kapcsolatos 1527-es évszám egészen valószínűvé teszi ezt a feltevést (7. sz.). A Habsburgok szolgálatában 1527-ben viselt eredményes fővezérség és az utána bekövetkezett halál lehetnek azok az események, amelyek emlékérem készítésére alkalmul szolgáltak.

A kis érem mestere Habich megállapítása szerint Hans Schenck, az Érchegység vidékéről származó éremművész († 1572 előtt) volt, aki a porosz udvar részére sokat dolgozott, előbb Königsbergben, majd Berlinben. Ezt az érmet Habich Schenck műveinek második csoportjába osztja, ahol azok a porosz és lengyel vonatkozású emlékérmek foglalnak helyet, amelyeket részben egy korabeli írott bizonyíték alapján lehet neki tulajdonítani, részben pedig a köriratok végén egy kis korszó jelenik meg mint Schenck műhelyjegye.¹³ A szóban forgó kis érmen ugyan nem található ez a korszó, de az érem rendkívül egyező vonásokat árul el Kázmérnak egy másik, 1526-ból való korszógyű, hasonló kis érmével,¹⁴ és a feltűnő stílusegyezés alapján ez is nyilvánvalóan ebbe a körbe tartozik.

Egy következő Budával kapcsolatos hadi vállalkozás emlékéhez ugyancsak fűződik egy-két emlékérem. Az I. Ferdinánd részéről indított újabb hadjárat azt a célt szolgálta, hogy Budát kiragadja János király özvegyének, Izabellának a hatalmából. János halála után ugyanis Izabella szilárdan kezében tartotta Budát, és Martinuzzi Györgynek is az volt a fő célja, hogy Buda ne kerüljön se török, se német kézbe. Ferdinánd viszont a vár elfoglalását tűzte ki feladatul, és 1541-ben ostromló sereget szervezve, annak vezérévé áprilisban *Wilhelm v. Rogendorf*-ot nevezte ki. Május hó folyamán indult meg a vár ostroma és folyt egészen augusztusig, amikor is a közeledő török hadsereg augusztus 22-én Pestre bevonult és Rogendorfnak eredménytelenül kellett távoznia Buda alól. Augusztus 29-én a szultán Budát békésen birtokába vette, és ezzel megkezdődött a Buda feletti 150 éves török uralom.¹⁵

A sikertelen ostrom fővezérének az emlékét őrzi egy emlékérem. Rogendorf (1489—1541) már 1530 őszén is vezetett eredménytelen hadjáratot Buda ellen. Most, 1541-ben akarata ellenére ruházta rá a vezérséget Ferdinánd. A 60 éves hadvezér az ostrom alatt megsebesült, és az augusztus 22-i visszavonulás után néhány napra meg is halt Magyarországon.¹⁶

Az emlékérem 1536-os évszámot visel, tehát néhány évvel a budai ostrom előtt készült, de már idős korában, hosszú szakállal ábrázolja a későbbi fővezért (8. sz.). Ez az egyetlen éremkép Rogendorfról, és az érem mestere valószínűleg Ludwig Neufahrer bajor eredetű éremművész († 1563), aki I. Ferdinánd udvari ötvöse volt, de jártas volt a kő- és pecsétvésésben is. Linz, Bécs és Prága voltak kimutatható tartózkodási helyei, és nagyszámú emlékérem kapcsolható a nevéhez. A Rogendorf-érem vert példány, de Habich véleménye szerint a Neufahrer által vésett veret azon csak egyetlen példányban ismert öntött mintára mehet vissza, amelyet ő Peter Flötner nürnbergi kisplasztikus és éremművész művének tart. Habich ezt a véleményét azzal is alátámasztja, hogy a hátlapi éremképet egybeveti a nürnbergi vár újból történt megerősítésére vonatkozó, 1538-ban készült emlékérem éremképevel,¹⁷ amely utóbbi Peter Flötner biztos műve; és megállapítja, hogy a kettő között igen szoros kompozíciós kapcsolatot lehet találni. Tehát Neufahrer a Flötner-féle öntött éremkép után véste volna eszerint a vert éremben gyakrabban előforduló Rogendorf-emlékérmeket.¹⁸

E Rogendorf-éremnek egy változatát közli Weszerle,¹⁹ ami abban tér el az említett verettől, hogy az előlapi körirat német nyelvű és az 55. életév jelzését a körirat végén arab számokkal tüntette fel készítője. Ennek a változatnak eredeti példánya ez idő szerint nem ismeretes, csupán a Weszerle-féle rézmetszetű ábrázolásról. Weszerle ezt a példányt nyilván Köhler művéből vette át,²⁰ s bizonyos fokig kétség merül fel, hogy létezett-e egyáltalán ilyen példány és nem Köhler ültette-e át az eredeti latin nyelvű feliratot német nyelvűre (8a. sz.).

Ezzel az 1541. évi hadjáratnál kapcsolatban még egy emlékéremt említhetünk, amelyik olyan személyt ábrázol, aki Buda ostroma alkalmából nyert sebesülése következtében hunyt el. Ez az érem *Sebastian Gienger* arcképét mutatja, aki mint főhadnagy vett részt az ostromló hadseregben; egy török ágyúgolyó oltotta ki az életét.²¹ A bécsi éremgyűjtemény egy kis egylapú óloméremet őriz a mellképével, amely érem a körirat szerint 20 éves korában ábrázolja 1532-ből, és a fiatalos arckép egybe is vág a körirat adatával. Ez az éremkép őrizné tehát a Buda ostrománál elhunyt főhadnagy arcvonásait, azonban ismeretesek ennek az éremnek kétoldalú példányai is. Az utóbbiakon a hátlapi éremkép egy halálfejen nyugvó puttó, mögötte fatörzsön tábla, rávéssett 1532-es évszámmal (9. sz.). Az éremkép körirata is a halálra utal: „Der Tod überwinnt alle Ding”, vagyis a halál mindent legyőz. Önkéntelenül is felmerül a gondolat, hogy az előlapi éremképpel ezzel a halálra utaló hátlapi éremképpel való párosítása bizonyára Gienger emlékét kívánta megőrizni. Zavaró körülmény csak a hátlapon bevéssett 1532-es évszám. Minthogy azonban nehezen képzelhető el, hogy egy 20 éves ifjú érmének hátlapján a szimbolikus éremkép eredetileg is a halálra való utalás legyen, csak az tétélezhető fel, hogy ez a párosítás mégis csak a hősi halál után történt, és az üres táblára a körülményekkel nem eléggé ismerős művész vagy vésnök az előlapi évszám analógiájára véste be az 1532-es évszámot. Annál is inkább valószínű ez a feltevés, mert ugyanez a kompozíció a halálfejen nyugvó puttóval némileg változtatott formában előfordul Hieronymus Wahl 1543-ra keltezett emlékéreme hátlapján is.²²

Ez a Gienger-emlékérem egy stílusban összefüggő és az 1532—1543-as évekből származó éremcsoport tagja. Ezt a sorozatot Habich Gilg Kilian Prager nürnbergi ötvös nevével próbálta kapcsolatba hozni. A csoport érmeinek nürnbergi eredete csaknem bizonyosra vehető részint az egyes példányok stílusa alapján, főként azonban az ábrázolt személyek nagy részének nürnbergi vonatkozása következtében. Miután az ábrázoltak között két nürnbergi ötvös is szerepel (Hans Kraft és az említett Gilg Kilian Prager), Habich szerint tulajdonképpen mindkettő számításba jöhetne mint a sorozat mestere.

A kettős királyság villongása idején az ellenkező párton, János király szolgálatában működött sokáig a bajor származású *Kaspar Wintzerer* ezredes, akinek a képével több emlékérem is fennmaradt. 1475-ben (vagy 1465-ben) született és több hadjáratban vett részt. Egyebek között 1526-ban a török ellen küzdő bajor segédsapattnak is az élén állott. 1527 körül lépett János szolgálatába. Minthogy korábban I. Miksa császárnak odaadó híve volt, Mária királyné keserűen panaszkodott is emiatt a fivéréhez, I. Ferdinándhoz ez év március 27-én intézett levelében. Wintzerernek János királlyal való kapcsolatai 1539-ig tartottak, mert ez év július 25-én a Visegrádon tartózkodó birodalmi alkancellár, Mathias Held a Budáról hozzáérkező és I. Ferdinánd szolgálatába visszatérni kívánó Wintzerernek menlevelet adott.²³ 1542-ben hunyt el Brannenburg a/Innben.

Kaspar Wintzererről három emlékérem ismeretes. Ezek közül kettő a köriratokban mint I. Miksa és V. Károly szolgálatában álló ezredes (tribunus militum) említi 1526-ból,²⁴ a harmadik pedig minden körirat nélkül adja a jobbrafordult mellképét, nyakán vastag rendjel-lánccal. Ez utóbbi éremképet vettük be a sorozatunkba, mert ez a példány időtől és helytől függetlenül őrizi a János király szolgálatában álló és budai udvarában tartózkodó bajor ezredes arcvonásait (10. sz.). Az 1526-ból származó két köriratot érem Friedrich Hagenauer strassburgi születésű, de főként Dél-Németországban működött kiváló éremművész jelzett műve; a harmadik, iratlan példányt viszont Habich négy másik különböző érem társaságában azzal a megjegyzéssel csoportosítja, hogy azok mind Hagenauer és Conrad Weiditz éremművészek műveinek utánzatai.²⁵ Valamennyi ismert példány ezen érmekből mind későbbi utánöntés; és kérdéses, hogy e példányokat egykorú vagy későbbi másolatoknak lehet-e tekinteni. Közülük azonban a Wintzerer-érem mindenképpen alkalmas az ábrázolt arcvonásainak a fenntartására.

Egy régi pesti család emlékét őrzi a következő emlékérem. A család a XVI. században vándorolt Bécsbe és birtokot is szerzett Alsó-Ausztriában. Ez az érem Georg Wiesing mödlingi polgár hasonló nevű fiának a feleségét, született *Catharina Eiselert* ábrázolja. Az ifjú Georg Wiesing előbb az alsó-ausztriai kamaránál volt kancelláriai írnok, majd 1600 körül császári gondnok (Pfleger) lett. Neje azon Eiseler nevű (Eissler, Ayssler) bécsi családból származott, amely korábban Pesten nagy szerepet játszott (egyik tagja, az id. Thomas a XV. században itt polgármesteri tisztséget viselt). Az Eiseler-család a fenyegető török veszély miatt távozott Ausztriába, ahol birtokot szerezve nemességet is nyert.²⁶

Az érem 1600-ból ábrázolja az akkor 31 éves Wiesingnét, kora jellegzetes viseletében, széles fodros gallérral (11. sz.). A hátlapi címer nyilván a Wiesing-család nemesi címere. Az érem készítő mestere kétségtelen bizonyossággal nem állapítható meg. Habich Corpusában az érmet azon éremsorozatba veszi fel, amelyet „Österreich 1600 ff.” cím alatt csoportosít. Ennek a sorozatnak a tagjai mind olyan személyeket ábrázolnak, akik vagy a bécsi, vagy a prágai udvarhoz tartoztak, vagy szereplésük II. Rudolf környezetében általában kimutatható. Tehát Habich az érmet nem kapcsolja határozott mesternévhez. Ezzel szemben korábban Kenner, majd őt követőleg Domanig is a Catharina Wiesing-érmet Alessandro Abondio művei közé sorolja.²⁷ Alessandro Abondio a II. Rudolf udvarában működött híres éremművész, Antonio Abondio fia volt (1580—1653) és főként az osztrák, valamint a bajor udvar részére dolgozott. Habich sem zárja ki véglegesen azt a lehetőséget, hogy esetleg ő lehet a mestere annak az egész éremsorozatnak, amelyhez a Catharina Wiesing-érem tartozik, és ez esetben a sorozatot úgy lehetne tekinteni mint Alessandro Abondio polgári jellegű művét.²⁸

A német eredetű budai vonatkozású érme sorát *II. Lajos*nak egy posthumus emlékérmé zárja le, amely annyiban jelent szorosabb budai kapcsolatot, hogy a hátlapi köriratban benne foglaltatik: „Natus Budae 1506”. Az érem előlapján *II. Lajos* szembe forduló páncélos mellképe látható, a hátlapot pedig kartusdíszítménybe foglalt ovális magyar—cseh címer tölti ki (12. sz.). Az érem a hátlap köriratban előforduló 1526-os évszám ellenére sem akkor készült, a király tragikus halála alkalmából, hanem jóval későbbi eredetű posthumus munka és egy 13 darabból álló éremsorozat egyik tagja. Az egész éremsorozatot Habich közli, és megállapítja, hogy ez a fejedelmi arcképeket ábrázoló éremsorozat nyilván August szász választófejedelem rendelkezésére keletkezett, s valószínűleg Drezdában készült. Az arcképek festett képek után készültek, és némelyiknél a cranachi előkép kimutatható.²⁹ Ezt a sorozatot gyakran összekeverték a Valentin Maler-féle hasonló sorozattal. Regling választotta szét a kettőt, és 12 érmet közölt mint e sorozat tagjait. Ezek közül 10 érmen a szász fejedelmi ház tagjai láthatók, és csak kettőn kívülálló személy: V. Ludwig és III. Friedrich pfalzi fejedelmek.³⁰ Ez utóbbiakhoz csatolódik harmadikul *II. Lajos* emlékérmé. Ez utóbbi három érem némileg elüt a szász fejedelmi személyeket ábrázoló 10 éremtől, és e különbség főként abban nyilvánul meg, hogy e három érem hátlapján a címer sisak nélküli. Habich feltételezi, hogy a szász sorozat mellett készült egy második, nem szász fejedelmi személyeket ábrázoló sorozat is, és a két sorozat szoros stílári kapcsolatban áll egymással, tehát ugyanazon mester műve. Azt is megállapítja Habich, hogy az összes érem kőmodellekre megy vissza, és két előlapi éremkép modellje fenn is maradt.

Az érem mesterét a régebbi irodalom Joachim Deschler nürnbergi éremművész személyében kereste, de Habich kimutatta, hogy a sorozat létrehozója Tobias Wolf — talán augsburgi eredetű — éremművész. Előbb Breslauban működött, majd August szász választófejedelem hívására 1574-ben Drezdába ment, és itt mint udvari éremművész tevékenykedett. Működési ideje az 1567 és 1606 közötti évekre tehető. Ezen éremsorozaton kívül ismeretes még további két másik éremsorozata is, egyik a francia királyokról, másik a pápákról.

II. Lajos ezen posthumus érme tehát a XVI. század vége felé készült. Keletkezési idejét és helyét ki tudjuk jelölni, de arra nem lehet jelenleg feleletet adni, hogy milyen okból került ez az érem a Drezdában készült éremsorozat tagjai közé.

3. kép. Budai és pesti vonatkozású reneszánsz emlékérmek

III. MAGYAR ÉRMEK

Magyarországon az éremművészet első termékei a körmöcbányai pénzverdéből kerültek ki. Az itt dolgozó éremvésők első műveikben részint tiroli példák hatása alatt készítették emlékérem-szerű vereteiket (II. Ulászló tallérjai, II. Lajos lovasérme stb.), részint a joachimsthaliban biblikus érmek utánzataként hasonló tárgyú műveiket.

E korai emlékérmek sorában budai vonatkozású csupán egyetlen alkalommal készült három változatban. Ezek az érmek 1544-ben kibocsátott restitúciós veretek, amelyek a hátlapi feliratban Buda nevét is említik. Előlapjuk a II. Lajos koronázására készült érmek előlapi éremképének utánzata, amely éremkép a vánkoson ülő koronázott gyermekkirályt ábrázolja az 1508. évi koronázás alkalmából. A hátlapi körirat pedig azt fejezi ki, hogy Buda város és a magyar nemzet hatalmas lenne, ha II. Lajos király még élne.

A kis érmek készítésének közvetlen célja ismeretlen, csupán a hátlapi feliratok végén látható V—G jegy alapján állapítható meg annyi, hogy Guglinger Farkas megrendelésére készültek, aki Mátyás király emlékére is készíttetett 1542-ben egy emlékérmét. Ez utóbbinak a feliratában magát mint „Volfgangus Guglinger Stirus Civitatis Cremnitiensis Praefectus” jelölte meg, és Matunák közlése szerint is városbíró volt 1546-ban. A II. Lajos-érem hátlapján a V—G betűk közötti sisakábra is nyilván az ő jegye lehet.³¹

Az érem készítője pedig Fuessl Kristóf körmöci éremvész († 1561), aki a Guglinger által veretett Mátyás-érmek is a mestere volt, és akinek a nevéhez egész sor emlékérem készítése fűződik az első körmöci tallérok bélyegeinek vésésén kívül.

A szóban forgó típus három változatban ismeretes, főként a hátlapi többsoros felirat eltérései szerint (13—15. sz.). E három változat három különböző verőtőre vall, és ebből következtethető, hogy viszonylag nagyobb mennyiségben verhették ezt az éremfajt. Ezt különben aránylag gyakori előfordulásuk is bizonyítja. A körmöci eredetű emlékérmek sorában több közvetlen budai vonatkozású példány nem mutatható ki.

A felsorolt, három csoportba osztott éremsorozat érdekes illusztrációs emlékművet nyújt Buda és Pest egykori történetéhez. Az ábrázolt személyek — II. Lajostól eltekintve — olasz és német nemzetiségűek, magyar nem akad köztük. Ennek az az oka, hogy az éremművészet nálunk csak később kezdett olyan szerepet játszani, mint amelyet külföldön már elért; és a XVI. század elején, az egyetlen Bakócz Tamást kivéve, magyar személyt — jelenlegi ismereteink szerint — nem ábrázoltak érmen. Ezek az idegenek azonban tevékeny szereplői voltak a két város akkori életének, akár a királyi udvar humanistáira, akár pedig a lezajlott hadjáratok résztvevőire gondolunk. Nem látszik tehát céltalannak ezt a végeredményben bizonyos fokig heterogén éremsorozatot együttesen bemutatni, mert a közös vonás — a budai vagy pesti vonatkozás — számottevő ikonográfiai és történeti emlékké avatja; segítségével talán közelebb lehet jutni a csupán írott források adatai alapján megformált személyek megismeréséhez.

FÜGGELÉK

Az érmek leírása

A leírásoknál használt rövidítések:

Armand	= <i>A. Armand</i> , Les médailleurs italiens des quinzième et seizième siècles. I—III. köt. Paris 1883—1887
Bergmann	= <i>J. Bergmann</i> , Medaillen auf berühmte und ausgezeichnete Männer des Oest. Kaiserstaates. I—II. köt. Wien 1844—1858.
Friedensburg—Seger	= <i>F. Friedensburg—H. Seger</i> , Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit. Breslau 1901
Habich	= <i>G. Habich</i> , Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts. I—II. köt. München é. n.
Harsányi	= <i>Harsányi P.</i> , II. Lajos és a mohácsi csata emlékérmek. Bp. 1926. Különnyomat a Mohácsi Emlékkönyvből
Hill	= <i>G. F. Hill</i> , A Corpus of Italian Medals of the Renaissance before Cellini. I—II. köt. London 1930
Huszár—Procopius	= <i>L. Huszár—B. Procopius</i> , Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn. Bp. 1932
Rupp	= <i>J. Rupp</i> , Numi Hungariae hactenus cogniti. II. köt. Budae 1846
Weszerle	= <i>Weszerle J.</i> , Hátrahagyott érmészeti táblái. Bp. 1873

1. Galeotto Marzio

- E) Levéldísz ▷ POETA ◁ CLARVS ▷ MATHEMATICVS ◁ ET ◁ — ORATOR ◁ GALEOTTVS ◁ MARTIVS ◁
Mellkép b., hosszú haj, ráncos ruha
- H) NASCENTES ▷ MORIMVR ◁ FINIS ◁ Q ◁ AB ◁ ORIGINE ▷ PENDET levéldísz
Fali szekrényben két polcon homokóra és könyvek. Körül
SVPERATA ◁ TELLVS ◁ SIDERA DONAT ◁
Bp., Éremtár, br. 105 mm (utánöntés). — *Weszerle*, G. XIV. 1. — *Bergmann*, I. 49. 2. — *Armand*, II. 35. 25. — *Hill*, 1131

2. Ugyanaz

- E) POETA. CLAR · S · MATHEMATICVS · ET · ORATOR · GALEOTTVS · MARTIVS
Mellkép b., galléros köpeny, fején babérkoszorú
- H) NASCENTES · MORIMVR · FINIS · Q · AB · ORIGINE · PENDET ·
Éremkép, mint előbb. Körül SVPERATA · TELLVS · SIDERA DONAT ·
Wien, Münzkabinett, br. 77 mm (utánöntés). — *Bergmann*, I. 49. 1. — *Armand*, II. 35. 26. — *Hill*, 1132

3. Taddeo Ugoletto

- E) THADAEVS VGOLETVS
Mellkép j., hosszú haj
- H) MVSARVM CVLTOR
Sziklán ülő szárnyas puttó lanton játszik
Milano, Medagliere, br. 40 mm. — *Weszerle*, G. XXXV. 8. — *Armand*, II. 57. 16. — *Hill*, 1141

4. Pietro Bono

- E) · PETRVS · BONNVS · — · ORPHEVM · SV̄PANS ·
Mellkép b., magas kalap, elől ráncos ruha
- H) · M · CCCC · LVII · OPVS · IOANIS · BOLDV · PICTORIS ·
Szarkofágon ülő szárnyas ifjú lanton játszik, jobb lába fatörzsre helyezve. A szarkofág oldalán
OMNIVM P PRINCEPS
Milano, Medagliere, br. 56. mm. — *Armand*, I. 36. 3. — *Hill*, 416

5. Georg v. Brandenburg

- E) V · G · G · GEORG · MARGGRAF — ZV · BRANDENBVRG · ZC · HERCZOG · IN · SCHLESIN ·
ZC ·
Mellkép j., szakáll, nyakán lánc, levélszegély
- H) · SEINS · ALTERS · IM · L · AN · DO · M · D · XXXIII ·
Kilencmezejű címerpajzs három sisakkal. Levélszegély
Berlin, Münzkabinett, 44 mm. — *Friedensburg—Seger*, 3193. — *Habich*, I. 2. 1102

6. Ugyanaz

- E) V G · G · GEORG · MARG · ZV · BRAND ZC — HERTZ: IN · SCHLE:ZC ·
H) Egylapú
Dresden, Münzkabinett, 23 mm. — *Habich*, I. 2. 1099

7. Casimir v. Brandenburg

- E) CASIMIR · MAR · ZV · BRAN · MDXXVII
Mellkép j., szakáll, vért

H) Négy sorban: 1527/FIDELIS DO=/MVS AVSTR:/ESSERTOR ·
Berlin, Münzkabinett, 22 mm. — *Weszerle*, G. VII. 8. — *Habich*, II. 1. 2211

8. *Wilhelm v. Rogendorf*

E) GVILL · LIB · BARO · EX · ROGENDORF · COMEN · DE · OTOS · AETA · LV ·
Mellkép b., szakáll. Vállszelvény alatt: 1536

H) Alabárd és fokos keresztben, a mezőben három címerpajzs. Lent páncél. Levélszegély
Bp., Éremtár, ezüst, 33 mm, 17,37 g. — *Weszerle*, G. XXVIII. 5. — *Bergmann*, I. 219. 17. — *Archiv.*
f. Med. u. Plakettenkunde V (1925—26) 26. — *Habich*, I. 2. 1409

8a. *Ugyanaz*

E) WY · V · ROGENDORF COMANDOR ZV OTOSEC · SEINS ALTER · 55
Éremkép, mint előbb, vállszelvényen: 1536

H) Mint előbb

Köhler, Hist. Münzbelustigung XVIII. 1746, 113. — *Weszerle*, G. XXVIII. 4

9. *Sebastian Gienger*

E) BASTION · GIENGER · ALT · XX · IAR · 1 · 5 · 32

Mellkép b., lapos főveg. Levélszegély

H) DER · TOD · VBERWINT · ALLE · DING ·

Tájképes, ábrázolásban puttó halálfejen nyugszik. Mögötte fatörzsön táblára vésve 1532. Balról kis
címer szárnyas sisakkal. Vonalkör és levélszegély
Wien, 32 mm. — *Bergmann*, I. 189. 2. — *Habich*, I. 2. 1299

10. *Kaspar Wintzerer*

E) Mellkép j., sapkaszerű főveggel, mellén vastag rendjellánc. Semmi felirat

H) Egylapú

München, 55 mm. — *Habich*, I. 1. 710

11. *Catharina Wiesing*

E) CATHARINA · W — IESINGIN

Mellkép b., főkötő, fodros gallér. Mezőben kétoldalt AET — 31

H) EIN · GEBORNE · EISELERIN

Címer sisakkal. Mezőben fent 16—00

K. Domanig, Die deutsche Medaille. Wien 1907, 266. — Numizmatikai Közöny XXI—XXII (1922—
1923) 39. — *Habich*, II. 2. 3574

12. II. *Lajos* (posthumus)

E) LVDOVICVS REX HVNGARIAE · et · BOHEM:

Mellkép szemben, szakáll, páncél, baljában kesztyű

H) NATVS · BVDĀE · 1506 · PALVDE · INTERIIT · MOHATZ · 1526 · A^o. 26 · AVG:

Kartusok közötti foglalatban négy részű (magyar, cseh, morva és dalmát) ovális címer

Bp., Vármúzeum, arany, 41 mm, 35,45 g. — Bp., Éremtár, ezüst, 43 mm, 19,60 g (füllel). — *Rupp*,
II. XXVI. 616. — *Harsányi*, 10. — *Habich*, II. 1. 2179

13. II. *Lajos* (restitutio)

E) LVDOVICVS * FILIVS * R * VNGA * 0 * BOHEMI * 1508 *

Vánkoson ülő gyerek koronázva b., Alatta * CORONATVS *

H) Kilenc sorban * 1544. * / * BVDA * / POTENS * ET * / PANNONY * GENS * / MARTIA * REGNI * /

QVOD * FVIT * ESSET * / SI * VIVERET * ISTE * / * PVER * / V sisak G

Bp., Éremtár, arany, 30 mm, 17,0 és 10,32 g, ezüst, 30 mm, 9,81 és 8,61 g. — *Harsányi*, 2b. *Huszár*—
Procopius, 41

14. *Előbbi változata*

E) Ugyanaz, mint 13.

H) Ugyanaz, mint 13., de a sorok elosztása egyenletes.

Bp., Éremtár, arany, 30 mm, 29,5, 17,30 és 10,23 g, ezüst, 29,5 mm, 8,56, 7,07 és 5,95 g. — *Harsányi*,
2a. — *Huszár*—*Procopius*, 40

15. *Előbbi változata*

E) LVDOVICVS * FILIVS * R * VNGA * ET * BOHE * 1508 *

Éremkép ugyanaz, mint 13. Alatta + CORONATVS +

H) Nyolc sorban + 1544 + / + BVDA + POTE, / NS + ET + PANNONY / GENS + MARTIA · RE, / GNI

+ QVOD + FVIT + ES = / SET + SI + VIVERET + / + ISTE + PVER + / + V sisak G +

Bp., Éremtár, arany, 30 mm, 14,28, 13,90 és 6,91 g, ezüst, 29 mm, 7,25 g. — *Harsányi*, 2c. — *Huszár*—
Procopius, 42

JEGYZETEK

- ¹ *Fitz J.*, Mátyás király a könyvbarát. Mátyás Király emlékkönyv. 222—224.
- ² *Astronomein*. IV. 16.
- ³ *Cons. Phil.* IV. 7.
- ⁴ *Meller P.*, Mercurius és Hercules találkozása Galeotto emlékérmén. *Antik Tanulmányok II* (1955) 170—180.
- ⁵ *G. F. Hill*, *A Corpus of Italian Medals of the Renaissance before Cellini*. London 1930, 1131—1132. sz.
- ⁶ *Szinnyei J.*, Ugoletti Tade. Vasárnapi Ujság (1876) 233—34. — *Fitz* i. m. — *Affò Ireneo*, *Memorie di Taddeo Ugoletto Parmigiano Bibliotecario di Mattia Corvino, Rè di Ungheria*. Parma 1781 (címlapon az érem képe).
- ⁷ *Hill* i. m. 297.
- ⁸ *Haraszi E.*, Zene és ünnep Mátyás és Beatrix idejében. Mátyás király emlékkönyv. 358—363.
- ⁹ *Mittel. d. Clubs d. Münz- und Medaillenfreunde in Wien* (1901) 126. old., 411. sz.
- ¹⁰ *V. E. Tenzel*, *Numophylacium Saxonicum*. I. *Lineae Albertinae*. Dresdae 1705, 79—80.
- ¹¹ *G. Habich*, *Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts*. München é. n. II. 2. 549.
- ¹² *Iványi B.*, Buda és Pest sorsdöntő évei. *Tanulmányok Budapest múltjából*. IX. köt. Bp. 1941, 35—36.
- ¹³ *Habich* i. m. II. 1. 315—318.
- ¹⁴ Uo. 2009. sz.
- ¹⁵ *Iványi* i. m. 32—76.
- ¹⁶ *J. Bergmann*, *Medaillen auf berühmte und ausgezeichnete Männer des Oest. Kaiserstaates*. I. köt. Wien 1844, 216—225.
- ¹⁷ *Habich* i. m. I. 2. CXC. 6.
- ¹⁸ Uo. 197.
- ¹⁹ *Weszerle J.*, *Hátrahagyott érmészeti táblái*. Bp. 1873, 6. XXVIII. t. 4.
- ²⁰ *Köhler*, *Hist. Münzbelustigung XVIII*. 1746, 113.
- ²¹ *Bergmann* i. m. 199.
- ²² *Habich* i. m. II. 1. 1304.
- ²³ *Bergmann* i. m. 151—159.
- ²⁴ *Habich* i. m. I. 1. 449—450.
- ²⁵ Uo. 101.
- ²⁶ *Numizmatikai Közlöny XXI—XXII* (1922—1923) 35.
- ²⁷ *K. Domanig*, *Die deutsche Medaille*. Wien 1907. — *Jahrbuch...* XII. köt. Wien 1891, 159. old., 1/b.
- ²⁸ *Habich* i. m. II. 2. 523.
- ²⁹ Uo. II. 1. 308.
- ³⁰ *Jahrbuch d. Preussischen Kunstsammlungen*. XLIX. köt. 1928, 100.
- ³¹ *L. Huszár—B. Procopius*, *Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn*. Bp. 1932, 39.

AUF BUDA UND PEST BEZÜGLICHE RENAISSANCE-MEDAILLEN

Im Aufsatz werden diejenigen Medaillen des 16. Jahrhunderts zusammengestellt, die sich auf Buda bzw. Pest beziehen. In der Aufzählung wurden sämtliche Medaillen aufgenommen, deren Inschrift oder Medaillenbild eine Beziehung zu Buda verrät, oder solche Persönlichkeiten darstellen, welche von Buda oder Pest stammen bzw. in einer der beiden Städte lebten und schließlich die in der Geschichte der beiden Städte eine bedeutendere Rolle spielten. Die Medaillen der Herrscher allgemeinen Charakters werden hier nicht berücksichtigt. Nach der Nationalität der Künstler haben wir italienische, deutsche und einheimische Medaillen. Italienischer Herkunft sind die folgender Persönlichkeiten: Galeotto Marzio, der am Hofe des Königs Matthias als Humanist lebte (von unbekanntem Meister), Taddeo Ugoletto, Bibliothekar der Corvina (von einem unbekanntem Meister) und Pietro Bono Bruzelli, der berühmte Leierspieler, der auch am Hofe des Königs Matthias verweilte (Werk des Giovanni Boldu). Von deutschen Meistern

stammen die Medaillen folgender Persönlichkeiten: Markgraf Georg v. Brandenburg-Ansbach, Erzieher des Königs Ludwig II. (zwei Medaillen späterer Herkunft sind Kunstwerke des Mathes Gebel); Markgraf Kasimir v. Brandenburg-Ansbach, gestorben im Jahre 1527 (von Hans Schenck), Wilhelm Rogendorf, Oberbefehlshaber bei der Belagerung von Buda im Jahre 1541 (von Ludwig Neufahrer), Oberleutnant Sebastian Gienger, der bei dieser Belagerung den Tod fand (vielleicht das Werk von Gilg Kilian Pergers), Oberst Kaspar Wintzerer, der längere Zeit im Dienste des Königs János von Zápolya stand (von unbekanntem Meister)s Catharina Wiesing geb. Eiseler, Nachkomme, einer alten Pester Familie (von Alessandro Abondio?) und die posthume Suite-Medaille des Königs Ludwig II. (von Tobias Wolff). Heimischen Ursprunges ist allein die zum Andenken des Königs Ludwig II. im Jahre 1544 in Körmöcbánya (Kremnica) geprägte Restitutionsmedaille, deren drei Varianten bekannt sind (von Christoph Fueszl).